

РАЈКО ПЕТРОВИЋ*
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(460+469)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобрен: 12.09.2019
Страна: 117-133

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019. У ШПАНИЈИ И ПОРТУГАЛУ

Сажетак: Недавно одржани избори за Европски парламент су изузетно су важни за будућност Европске уније. У овом раду ћемо анализирати те изборе у два чланица Европске уније – Шпанији и Португалу. Обе земље су заједно приступиле Европској унији 1986. године након демократске транзиције која је уследила по паду две десничарске диктатуре – Франкове у Шпанији и Салазарове у Португалу. Последњих година избори за Европски парламент су постали „одскачна даска“ за крајње десне политичке партије, а управо су Шпанија и Португал биле једине земље чланице Уније у којима такве партије нису успеле да остваре неки значајнији политички резултат. За разлику од Португала у коме доминантну политичку позицију заузимају партије левог и десног центра, те где крајње десне политичке партије не очекују значајније резултате на изборима за Европски парламент, у Шпанији се одвија супротан процес. Не само да је крајње леви Подемос поново ушао у Европски парламент, већ је и крајње десни Вокс по први пут прешао изборни цензус. Сходно томе, циљ овог рада је да анализира најзначајније изборне теме у два земљама, детектује најважније политичке актере, те да изложи изборне резултате и њихове политичке последице. У истраживању ћемо се користити историјском методом, методом студије случаја и компаративном методом.

Кључне речи: избори, Европски парламент, Шпанија, Португал, Европска унија

Увод

Избори за Европски парламент 2019. године су једни од најважнијих избора у историји Европске уније. Унија је већ дуги низ година у својеврсној политичкој, економској и идеолошкој кризи. Не само да је Велика Британија на референдуму 2015. године одлучила да напусти ЕУ, већ су и у осталим државама чланицама у порасту политичке партије које су евроскептичне. Било је за очекивати да ће на предстојећим парламентарним изборима удружена крајња десница остварити огроман изборни успех (Stone, 2019).

* rajko.petrovic@ies.rs

Шпанија и Португалу једине чланице ЕУ у којима до сада крајње десне партије нису успеле да остваре значајније изборне резултате (Joksimović, 2016). Управо су ове државе истицане као земље које су примери успешне демократизације и транзиције након што су деценијама биле диктатуре. Шпанија је готово четрдесет година била под диктаторским режимом генерала Франсиска Франка (Francisco Franco), који је био крајње конзервативан, ултракатолички и искључив, те репресиван по питању било каквих различитих погледа на организацију друштва и државе (Risques Corbella, 2015: 174-179). На другој страни, Португалом је деценијама владао диктатор Антонио Салазар (António de Oliveira Salazar), а демократске принципе владавине су замењивали интегрализам и спрега војне, политичке и црквене власти (Costa Pinto and Inacia Rezola, 2007: 357-360). Обе земље су, након пада диктатура на Иберијском полуострву 70-их година прошлог века, закорачиле у процес демократизације који је завршен њиховим заједничким приступањем у Европску унију 1986. године (Moreno Juste and Blanco Sío-López, 2016: 3).

У Португалу се годинама на власти смењују две умерене политичке партије – Социјалистичка партија (Partido Socialista) и Социјалдемократска партија (Partido Social Democrata), уз које треба додати и Народну партију (Partido Popular) као трећу политичку снагу. Ове партије бележе најзначајније резултате, између осталог, и на изборима за Европски парламент. Томе у прилог иде чињеница да је Португал политички стабилна земља, са умереним опцијама на власти, те крајњом левицом спремном на политички компромис. Крајње десне партије, насупрот томе, ни не остварују политичке резултате који завреднују пажњу.

У Шпанији је дуго низ година функционисао двопартијски систем, где су се на власти смењивале две партије – Социјалистичка радничка партија Шпаније (Partido Socialista Obrero Español) и умерено десна Народна партија (Partido Popular). Оне су бележиле најбоље резултате и на изборима за Европски парламент. Међутим, временом се шпанска партијска сцена усложњава, те се појављују нове релевантне политичке партије. Управо су претходни изборни циклуси за Европски парламент били важни за те партије, попут Подемоса (Podemos), крајње леве партије, који је био највеће изненађење избора 2014. године. За разлику од Португала, у Шпанији се буди и крајња десница. Након великог резултата на регионалним изборима у Андалузији, крајње десни Вокс (Vox) је по први пут ушао у Европски парламент, чиме су ови избори за Европски парламент постали важни за политичку будућност Шпаније.

Избори за Европски парламент 2019. у Шпанији

Ретроспектива претходног изборног циклуса

Изборе за Европски парламент 2019. у Шпанији тешко је разумети без увида у претходни изборни циклус. Сходно томе, направићемо кратку ретроспективу избора за Европски парламент 2014. године у овој земљи.

Избори за Европски парламент 2014. године поново су били избори на којима су доминирале националне политичке теме. Одржани су средином мандата нове народњачке владе Маријана Рахоја (Mariano Rajoy) која је до тада већ предузела неколико непопуларних политичких и економских мера. Ови избори остаће упамћени као почетак краја бипартизма у Шпанији. Велико неповерење Шпанаца у две највеће политичке партије довело је до историјских изборних успеха нових партија. Премда су народњаци и социјалисти поново освојили највећи број гласова, обе партије су оствариле далеко лошији резултат него на претходним изборима. Тако је Народна партија освојила 26,1% гласова (16 посланичких места), док је Социјалистичка партија освојила 23% гласова (14 места). Велико изненађење представљао је резултат крајње леве партије Подемос, која је освојила 8% гласова, односно 5 посланичких места. Уједињена левица (Izquierda Unida) освојила је 10% гласова, а занимљиво је додати и да су Грађани (Ciudadanos) освојили 3,2% гласова, односно 2 посланичка места (Hernández and Fraile, 2014: 255-259). Временом су и Подемос и Грађани постали две изузетно важне политичке партије у Шпанији и на националном нивоу, те да су им ови избори представљали одличну „одскочну даску“ за даљи ток политичког живота.

Изборни успех Подемоса и Грађана показао је идеолошку кризу традиционалних партија. Подемос, као крајња левица, за коју су гласали људи незадовољни постојећим економским и социјалним стањем у земљи (премда просечан гласач Подемоса није био социјално или економски угрожен), махом је „преотео“ бирачко тело Социјалистичкој партији. Посебно је важно истаћи да је добар део гласача Подемоса чинило младо и образовано становништво, што свакој партији даје снажну покретачку снагу. На другој страни, Грађани су „преотели“ бирачко тело Народне партије, махом млађе конзервативце, образоване и солидног економског и социјалног статуса. Ово указује да су млади Шпанци на овим изборима, било да је реч о десничарима или левичарима, гласали из превасходно идеолошких побуда (Valero-Oteo, 2017: 127-128).

Крај бипартизма у Шпанији: нови актери на политичкој сцени

Шпанија је дуги низ година практично била двопартијски систем. На власти су се смењивале две највеће политичке партије -Социјалистичка радничка партија Шпаније и Народна партија. Од избора за Европски парламент 2014. па наовамо на шпанској политичкој сцени су се појавиле још три релевантне политичке партије на националном нивоу: Подемос, Грађани и Вокс. Укратко ћемо изложити најзначајније одлике ових пет партија.

Социјалистичка радничка партија Шпаније (*Partido Socialista Obrero Español-PSOE*) је једна од најстаријих политичких партија у Шпанији и тренутно стожер владајуће коалиције. Реч је о партији умерене левце која се кроз историју залагала за радничка права, а данас је модерна партија социјалдемократске оријентације. Од 2014. године на челу партије је актуелни шпански премијер Педро Санчез (Pedro Sánchez). Социјалисти се залажу за низ реформи у економској и социјалној сфери које ће омогућити стабилније и боље плаћене

послове свим радницима. Велику пажњу посвећују образовању, младима и спорту. Залажу се за поштовање Устава Шпаније и демократских вредности на којима посттранзиционо шпанско друштво почива. Занимљиво је истаћи да социјалисти све већу пажњу посвећују феминистичким темама, попут борбе против насиља над женама, сексуалних деликата и сл. Социјалистичка партија је присталица секуларног, отвореног и толерантног друштва које је инклузивно према мањинским групама (попут Рома), мигрантима итд. (PSOE, 2019).

Народна партија (*Partido Popular-PP*) је највећа опозициона партија у Шпанији и партија која се током две деценије смењивала на власти са социјалистима. Спада у умерено десне политичке партије, конзервативних и демокришћанских политичких вредности. Од 2018. године на челу партије је млади Пабло Касадо (Pablo Casado), који је на том месту заменио бившег премијера Шпаније Маријана Рахоја. Народњаци се залажу за тржишну привреду, строго поштовање Устава Шпаније и постојећи модел аутономних заједница. Народна партија се залаже за контролисану легалну имиграциону политику у складу са потребама шпанског тржишта рада, док је изричито против илегалног прилива миграната. Када је реч о каталонској кризи, Народна партија се залаже за строго поштовање Устава Шпаније, те јачања присуства званичних државних институција у тој аутономној заједници (Partido Popular, 2019).

Грађани (*Ciudadanos-Cs*) је назив тренутно треће по снази политичке опције у Шпанији. Реч је о релативно младој политичкој партији која је настала 2005. године у Каталонији. Може се рећи да је ова партија настала као партија центра, посвећена решавању акутних проблема са којима се грађани Шпаније суочавају. Основни принципи за које се Грађани залажу јесу демократска обнова земље, транспарентност у раду, борба против корупције, вишејезичност, поштовање слободе и једнакости, лаицизам и конституционализам. Први велики успех ова партија је остварила на изборима за Европски парламент 2014, када је за њу гласало 500.000 Шпанаца (Ciudadanos, 2019).

Подемос (*Podemos*) је крајње лева политичка партија у Шпанији. Ова партија је настала као артикулација политичких захтева учесника протеста широм Шпаније 2014. године (тзв. огорчених – *los indignados*). Пабло Иглесијас (Pablo Iglesias), професор политичких наука са престижног Универзитета Комплутенсе (Universidad Complutense) убрзо је постао вођа Подемоса и његова препознатљива фигура. Партија настаје као производ незадовољства великог дела шпанске јавности постојећом економском и социјалном кризом, као и традиционалним политичким партијама. Од свог оснивања представљала је жестоког критичара Европске уније. Пред прве изборе је наступила са идејом да је потребно отписати јавне дугове Шпаније, загарантовати минималне месечне приходе свих грађана како би се искоренило сиромаштво, затим расписати референдуме о свим битним питањима (између осталог, и референдуме о самоопредељењу), укинути Лисабонски уговор и Споразум о слободној трговини између Европске уније и Сједињених Америчких Држава, дати приоритет социјалном благостању Шпанаца, а не профиту великих компанија итд. (Meeyenberg, 2017: 222-234). Као што смо већ истакли, Подемос први изборни

успех доживљава на изборима за Европски парламент 2014. године, и од тада се усталио као релевантна политичка партија на националном нивоу.

Вокс (VOX). У времену економске кризе, као што је дошло до буђења крајње левице, тако се у Шпанији полако али сигурно будила и крајња десница. Незадовољни бивши чланови Народне партије основали су 2013. године партију под називом Вокс, алудирајући тако на глас пробуђеног и незадовољног народа. Сам лидер Вокса, Сантијаго Абаскал (Santiago Abascal) је бивши члан Народне партије. Премда током првих година деловања нису успевали да остваре значајније изборне резултате, у жижу јавности долазе крајем 2018. године када улазе у андалузијски парламент са скоро 400.000 освојених гласова (12 посланичких места). Вокс је прилично контроверзна партија с обзиром да је многи етикетирају као популистичку или чак фашистичку. Основни принципи на којима Вокс почива су: јединство Шпаније, укидање аутономних заједница (посебно када је реч о потреби за суспензијом каталонске аутономије), смањивање пореза, строго контролисана имиграциона политика, укидање абортуса и закона о родном насиљу, повратак Гибралтара под шпански суверенитет итд. (El Confidencial Digital, 2018).

Изборне теме: примат националних у односу на европске теме

Оправдано је рећи да су се избори за Европски парламент у Шпанији одржали у сенци општих избора који су одржани 28. априла 2019. године. Реч је о ванредним парламентарним изборима које је расписао актуелни председник владе Педро Санчезнакон што је његов предлог о новом зајму Шпаније добио недовољан број гласова у парламенту. Сепаратистичке партије, које су подржале Санчезов долазак на власт пре неколико месеци нису хтеле да наставе са подршком премијеру (Sánchez у Ruiz de Almirón, 2019). Нови парламентарни избори (трећи у последње четири године) само су један од показатеља политичке кризе у којој се Шпанија налази, без чијег разумевања није могуће разумети ни предстојеће изборе за ЕП у њој. Јасно је да су се кампање, али махом и теме, преклапалеу оба изборна надметања. Убедљиву победу на тим изборима остварила је Социјалистичка радничка партија Шпаније са 28,6% гласова, док су иза ње биле Народна партија (16,7%), Грађани (15,8%), Подемос (14,3%), док је велики успех остварио Вокс које се са 10,2% гласова први пут нашао у парламенту (RTVE, 2019).

Каталонска криза је највећи изазов са којим се шпанска држава и друштво суочавају у последњих неколико година и предмет највећег спора између политичких партија. Након неуставног референдума о проглашењу независности тзв. Републике Каталоније 1. октобра 2017. године, политичке тензије између централне власти у Мадриду и регионалне каталонске власти у Барселони не јењавају. Упркос примени члана 155. Устава Шпаније и раписивања нових регионалних избора, у Каталонији су на власт поново дошле сецесионистичке партије са којима компромис није успела да пронађе ни умерена влада Педро Санчеза (Anguera de Sojo, 2019). Док се социјалисти и Подемос залажу за дијалог са Каталонијом како би се пронашло решење, партије умерене дес-

нице (Народна партија и Грађани) предлажу нову примену члана 155. Устава док се ситуација у Каталонији не нормализује. Вокс је посебно радикалан по том питању јер предлаже укидање свих аутономија и централизацију земље (Levante, 2019).

Шпанско друштво се по први пут након пада франкизма суочава са појавом политичке партије која баштини одређене идеје тог режима. Реч је о партији Вокс. Однос према овој партији једно је од важнијих питања. Друштво се у приличној мери поларизовало на левицу и десницу и тешко је очекивати било какву велику коалицију између партија ова два пола. Свакако да партије левице нису спремне на политичку сарадњу са Воксом, док је умерена десница на примеру Андалузије показала да са том партијом може постићи договор.

За Европску унију, чини се, много су важнији изборни резултати на општим изборима у Шпанији, мада је Шпанија далеко од најбитнијих тема за Унију у овом тренутку. На другој страни, за Шпанију је изузетно важно питање „Брегзита“, с обзиром да око 400.000 Британаца живи и ради у Шпанији, те због територијалног спора који Шпанија има са Уједињеним Краљевством око Гибралтара. Сходно томе, ово питање је имало значајно место у изборној кампањи (El País, 2019).

Економска криза у Шпанији (али и у ЕУ) није завршена. Однос између Мадрида и Брисела у погледу решавања економских проблема представља важно и осетљиво питање. Из Брисела стижу упозорења да би Шпанија у наредном периоду могла осетити нови удар кризе, те да је потребно кориговати постојећу фискалну политику (Pellicer, 2019). Судећи по релевантним истраживањима, за просечног Шпанца најважније теме су незапосленост и опште економско стање у земљи. Такође, теме пензија и имиграције су једне од најзначајнијих (Villasorta, 2019). Реч је о темама које су итекако повезане са Европском унијом, односно које Шпанија као држава не може решавати без договора са њом. Посебно је осетљиво питање имиграната, које заузима све значајније место у дебатама широм ЕУ. Док је, судећи по званичним извештајима, протекле године број миграната који су ушли на територију ЕУ достигао историјски минимум, број миграната који у ЕУ улазе преко Шпаније се повећао. Након што је Италија појачала контролу својих граница шпанска рута је постала све привлачнија за мигранте из Северне Африке (Smith-Spark, 2019). У складу са тим, ова тема је била актуелна на изборима за ЕП у Шпанији.

Шпанија је традиционално проевропски опредељена земља. Штавише, грађани Шпаније имају веће поверење у институције ЕУ него у институције сопствене државе. Ипак, интерес Шпанаца за европске изборе никада није био на завидном нивоу. Истраживања показују да скоро 80% Шпанаца није знало датум одржавања избора за Европски парламент. Свега 15% је знало да се одржавају у мају, односно 5,5% да се одржавају 26. маја 2019. На другој страни, Шпанци су исте изборе посматрали као изузетно важне. Тако је више од 50% испитаника европске изборе сматрало важним средством за одбрану интереса Шпаније. На другој страни, 28,2% испитаника је видело мало или нимало користи од истих. Шпанци верују да се у европским институцијама решава-

ју бројна кључна питања, те сматрају да шпанске партије треба да учествују у тамошњим процесима одлучивања. Тако 72% грађана Шпаније верује да Шпанија треба да има већи утицај на доношење одлука у Бриселу. Чак 63,7% испитаника сматра да шпанске партије треба да се првенствено посвете решавању проблема незапослености кроз европске институције. За 36,4% највише пажње треба посветити имиграцији, образовање као приоритет види 30% грађана, здравствену заштиту 25,9%, док 22,1% испитаних сматра да приоритет треба дати политици родне равноправности. Ваља додати и да је преко 40% Шпанаца истакло да ће се на европским изборима определити за исту партију као и на градским, односно регионалним изборима. Такође, испитаници су се већином сложили са оценом да на нивоу Европске уније много већи утицај имају партије деснице него ли левице (Pi, 2019).

Када је реч о подршци европских партијских породица појединим шпанским партијама треба истаћи да Партија европских социјалиста (Partido de los Socialistas Europeos-PES) као и увек даје пуну подршку Социјалистичкој радничкој партији Шпаније, али и премијеру Санчезу лично. За европске социјалисте ова партија је изузетно важна због тога што је једна од ретких која припада групацији, а налази се на челу владајуће коалиције у једној великој и значајној земљи за ЕУ каква је Шпанија (Romero, 2019). На другој страни, Народна партија је чланица Европске народне партије (Partido Popular Europeo-PPE) од које традиционално црпи подршку. Нови млади и енергични лидер партије Пабло Касадо успео је да стекне пуну подршку међу високо позиционираним политичким круговима из ове групације (ABC, 2018).

Предизборна истраживања јавног мњења

У наредном делу ћемо изложити истраживања спроведена у Шпанији пре избора за ЕП 2019. о могућим изборним резултатима.

Према истраживању Социометрике (Sociométrica) за лист „Ел Еспањол“ (El Español) објављеном 14. јануара 2019. предвиђена је победа Социјалистичке радничке партије Шпаније, захваљујући подељености на десном политичком спектру, први пут после 15 година. Истраживање јој је предвиђало подршку од 22,1% бирача (14 места), а иза ње би следиле Народна партија са 18,5% (11 места), Грађани са 18,2% (11 места), затим коалиција око Подемоса са 15,6% (10 места), док би највећи скок забележио крајње десни Вокс са 13% гласова, односно 8 посланичких места. Од мањинских партија, предвиђало се да ће коалиција окупљена око баскијске Билду партије (Eh Bildu) и Каталонске републиканске левице (ERC) освојити 5,2% (3 места), а коалиција окупљена око Баскијске националистичке партије (Partido Nacionalista Vasco) 3% гласова, односно 1 место (Lucas-Togges, 2019).

Истраживање Европског парламента објављено 18. фебруара дало је сличне прогнозе. Судећи по њему, за социјалисте би гласало 25,4% грађана Шпаније, што би им донело 16 посланичких места, док би друго место заузели народњаци са 23,5% гласова, односно 15 посланичких места. За разлику од социјалиста који би повећали број посланика за 2 у односу на изборе 2014.

године, народњаци би имали једно место мање него у прошлом сазиву. Са 17,9% гласова, предвиђено је да ће Грађани ушестостручити број посланика у односу на 2014. годину (са 2 на 12). Подемос, који је био највеће изненађење прошлих избора, у коалицији са мањим левичарским партијама остао би на 9 представника у ЕП, са подршком од 14,1% бирача. Судаћи и по овом истраживању, Вокс се профилисао као пета политичка снага у земљи. За ову партију је предвиђено да ће освојити 9,6% гласова, односно имати 6 посланичких места у ЕП (Manjón, 2019).

Поновљено истраживање Европског парламента (објављено 1. марта 2019.) показало је да расте популарност социјалиста за које би гласало 26,8% Шпанаца, што би им донело 18 посланичких места у ЕП. Показао се и пад Народне партије, која би могла да рачуна на 20% гласова, односно на 13 посланичких места. Грађани би у односу на претходно истраживање изгубили једног посланика, односно остали са укупно 11. Коалиција окупљена око Подемоса би освојила 9 места, Вокс је наставио са трендом раста и предвиђено му је 7 посланичких места, а Каталонској републиканској левици 1 место (Manjón, 2019).

Занимљиво је изнети и резултате истраживања јавног мњења урађене за потребе Социјалистичке радничке партије Шпаније, а које је 6. марта објавио угледни шпански лист „Ел Конфиденсијал“ (El Confidencial). Судаћи по њима, социјалисти би однели победу са најмање 17 посланичких места, односно 3 више него на претходним изборима 2014. године. Тај раст би био на рачун пада подршке левичарској коалицији окупљеној око Подемоса, која би освојила 9 места (која је, збирно посматрајући њене партије, на прошлим изборима имала 11 европосланика). Главни противник социјалиста, Народна партија, освојила би 15 места, док би Грађани освојили значајних 13 места у поређењу са 2 из претходног циклуса. Такође, и ово истраживање је потврдило да ће се Вокс по први пут наћи у Европском парламенту са минимално 5 посланика. Треба напоменути да се спекулисало да ће Шпанија, због изласка Велике Британије из Европске уније, дати 59 уместо 54 посланика (El Confidencial, 2019).

Престижни шпански лист „Ел Мундо“ (El Mundo) објавио је 7. марта резултате истраживања истраживачке куће „Сигма Дос“ (Sigma Dos) према којима би социјалисти однели убедљиву победу са 28,8% гласова, што би им донело чак 19 посланичких места. На другом месту би се нашао Народна партија са 20,3% гласова (13 места), док би коалиција око Подемоса направила помак и освојила 10 места, односно 15,6% гласова. Грађани би освојили 9 места (дакле, мање него што су предвиђала претходна истраживања), Вокс 5 места (8,4% гласова), док би коалиција око Ех Билдуа и Каталонске републиканске левице освојила чак 3 места (Suanzes, 2019).

Резултати избора и могуће последице

Убедљиву победу на овим изборима остварила је Социјалистичка радничка партија Шпаније са 32,8% освојених гласова, односно 20 посланичких места. Ово је резултат вредан пажње и повољнији и од најоптимистичнијих

предвиђања о успеху ове партије. Народна партија је освојила 20,1% гласова (12 места), чиме је бар зауставила тренд пада популарности у последњих годину дана. Крајње леви Подемос поново се нашао у Европском парламенту са 10% освојених гласова, односно 6 посланичких места, показавши да је, и поред унутрашњих проблема у партији, она и даље релеватна партија са стабилним бирачким телом. Грађани су са 12,1% подршке бирача остварили далеко већи успех него на претходним изборима за Европски парламент, те ће сада имати 7 представника. Вокс је успео да уђе у Европски парламент са 6,2% гласова (3 места), мада су партијски апетити били далеко већи, с обзиром да су европски избори увек били добра прилика за мале и опозиционе политичке партије. Представнике у Европски парламент су дали и коалиција око Каталонске републиканске левнице и Ех Билдуа (3 места), коалиција око Заједно за Каталонију (2 места) и коалиција око Баскијске националне партије са 1 посланичким местом (El País, 2019).

Након ових избора Социјалистичка радничка партија Шпаније предвођена Педром Санчезом показала је да је тренутно најзначајнија политичка снага у Шпанији и озбиљна чланица групе европских социјалиста у Европском парламенту. Народна партија је зауставила даље осипање бирачког тела, али је била далеко од изборног успеха из 2014. године. Грађани и Подемос су показали да су релевантне политичке партије које су се усталиле на шпанској политичкој сцени, док је Вокс својим уласком у Европски парламент показао да на шпанску крајњу десницу треба рачунати и у будућности. Занимљиво је истаћи да, и поред тога што су Карлес Пуђдемон и Тони Комин (Тони Сомин), који је био министар у Пуђдемоновој влади, изабрани као нови чланови Европског парламента, њима за сада није омогућено да присуствују раду тог тела (Weise and de la Vlaume, 2019). Ваља додати и то да су ови избори одржани заједно са општинским изборима и изборима у неким од шпанских региона.

Избори за Европски парламент 2019. у Португалу

Избори „другог реда“ 2014. године

Избори за Европски парламент у Португалу 2014. године били су избори „другог реда“ више него икада. У атмосфери економске кризе, на овим изборима су доминирале националне политичке и економске теме, док су питања везана конкретно за Европску унију била скрајнута. Једино је крајња левница била нешто више заинтересована за европске теме (Freire and Santana-Pereira, 2015: 381).

Изборну победу је однела Социјалистичка партија (Partido Socialista) са 31,5% освојених гласова, односно 8 посланичких места у Европском парламенту, поправивши свој резултат у односу на претходне изборе за 5%. Друго место је заузела Социјалдемократска партија (Partido Social Democrata) са 27,7% гласова, што је пад од 4% у односу на претходне изборе. Ипак, освојили су укупно 7 посланичких места, те оправдали улогу једног од фаворита на из-

борима. Велики успех је остварила коалиција између Комунистичке партије Португала и Еколошке партије (PCP-PEV) са 12,7% освојених гласова, тј. 3 посланика. Цензус су прешле још и Земаљска партија (MPT), зелена конзервативна партија, са 7,2% гласова (2 посланика) и Леви блок (BE) са 4,6% гласова, односно 1 послаником у Европском парламенту (Freire and Santana-Pereira, 2015: 390).

На изборима за Европски парламент 2014. године у Португалу је забележена најнижа излазност од како је Португал приступио Европској унији. Свега 33,7% грађана је изашло на изборе, а треба додати и да је било 7,5% неважећих гласова. Политичка апатија је надвладала партиципацију пре свега због огромног незадовољства Португалаца економском кризом, политиком штедње, као и тадашњом влашћу у Португалу у целини. Мала излазност није представљала бунт против Европске уније као такве, већ одраз незадовољства политичким естаблишментом у земљи (Freire and Santana-Pereira, 2015: 391).

Главни актери на изборима: доминација умерених снага

Укратко ћемо се осврнути на најзначајније политичке актере у Португалу, од којих се очекује да ће остварити запаженије резултате на предстојећим европским изборима.

Социјалистичка партија (*Partido Socialista-PC*) је једна од две највеће политичке партије у Португалу и тренутни стожер владајуће коалиције. Према да је настала као класична левичарска партија, она данас припада умереном левом политичком спектру. У време Салазарове диктатуре, делујући у иностранству, португалски социјалисти су заузимали класичне марксистичке позиције. Током демократизације португалског друштва, заузели су умереније позиције, те су као приоритетне партијске циљеве поставили борбу за боља радничка права, заштиту појединца, социјалну демократију, плуралистичко друштво, бољи здравствени и социјални сектор и сл. Социјалистичка партија је била присталица евроатлантских интеграција Португала (Mateus e Ramalho, 2013: 9-10).

Социјалдемократска партија (*Partido Social Democrata-PSD*) је друга највећа португалска политичка партија и тренутно највећа опозициона снага у парламенту. Реч је о партији која је настала након револуције 1974. године, тада као умерена левица. Без обзира на сам назив, треба напоменути да је данас реч о партији десног центра, која баштини либерални конзервативизам, демохришћанске идеје и центризам. С обзиром да је последњих година партија пролазила кроз идеолошку кризу, приметан је тренд повратка ка њеним социјалдемократским коренима (Mateus e Ramalho, 2013: 10-12).

Народна партија (*CDS-Partido Popular*) је националистичка, конзервативна и демохришћанска политичка партија. Реч је о десној партији која као кључне теме истиче питања национализма, сеоске традиције, питања безбедности, породичне вредности и сл. Партија махом одбацује левичарска решења у области економије (Mateus e Ramalho, 2013: 9).

Леви блок (*Bloco de Esquerda-BE*) је левичарска партија настала 1999. године уједињењем мањих марксистичких, социјалистичких и револуционарних организација. У почетку, партија је била антикапиталистичких и марксистичких левичарских идеја. Партија је временом повећавала број посланика у парламенту, али се и прилагођавала модерним политичким токовима, те се данас махом фокусира на постматеријалистичка питања (Mateus e Ramalho, 2013: 12-13).

Комунистичка партија Португала (*Partido Comunista Português-PCP*) је најстарија португалска партија. Реч је о крајње левој партији, која се сматра бедемом португалске левице и предводником радника и радничке класе. Премда је након пада Салазаровог режима ова партија имала снажну мобилизаторску снагу, умерене снаге су је временом потисле (Mateus e Ramalho, 2013: 8-9). Као што смо претходно истакли, ова партија је већ неколико година у коалицији са Еколошком партијом.

Предизборне теме: друштво са проевропским консензусом

Португал спада у друштва са изузетно високим проевропским опредељењем грађана. Упркос томе, избори за Европски парламент у Португалу већ деценијама привлаче пажњу малог броја бирача. То се може објаснити чињеницом да је португалско друштво ретко када било поларизовано око неких кључних европских питања. С обзиром да се крајем 2019. године у Португалу одржавају и општи избори, јасно је да су европски избори били увертира за њих (Dennison and Zerka, 2019: 39).

Може се рећи да се европске политичке и економске теме у Португалу посматрају кроз националну призму. Неке од најдоминантнијих европских предизборних тема у Португалу су: питања везана за еврозону, финансијски оквир Европске уније након 2020. године, улога Уније као актера на глобалном плану, усклађивање економског раста са потребом заштите животне средине (што је посебно важна тема за левичарске партије) итд. Премда је у многим државама чланицама тема имиграције једна од најзначајнијих, она у Португалу не заузима важно место, с обзиром да постоји снажан унутрашњи политички консензус да је потребно примити и интегрисати мигранте у португалско друштво (Dennison and Zerka, 2019: 39). Економски проблеми су највећи изазов са којим се Португал данас суочава. Он је међу пет најзадуженијих земаља света, чији дуг износи 122% БДП-а. Око 70% португалских породица се суочава са финансијским потешкоћама. Банкарски систем се показао прилично рањивим у годинама економске кризе, док је ниво приватних дугова међу највишим у целој ЕУ (Tavares, 2019). Сходно томе, ни не чуди што економске теме заузимају водеће место у изборној кампањи. Занимљиво је истаћи да међу релевантним политичким партијама нема претераних разлика у погледу решавања економских проблема. Мере штедње на које се обавезала претходна умерено десна влада доследно спроводи тренутно владајућа Социјалистичка партија. Штавише, она је успела да својим коалиционим партнерима (партијама крајње левице) наметне своје економске и социјалне предлоге који нису у складу са њиховим идеолошким профилем (Príncipe, 2018).

Португалски партијски систем није претрпео значајније промене у последњих неколико година као што је случај са другим европским земљама. Две најзначајније политичке опције су уједно и чланице две највеће европске политичке групације. Тако је Социјалистичка партија чланица групе Социјалиста и демократа (Socialists & Democrats-S&D), док је Социјалдемократска партија чланица Европске народне партије (European People's Party-EPP). Када је реч о кључним европским темама, обе партије деле исте ставове. Међу њима постоји изражен проевропски консензус када је реч о економији, владавини права или питањима миграције. Чак је и Народна партија напустила евроскептичне погледе и сада је посвећена проевропској и проатлантској агенди. Обе крајње леве политичке партије – Леви блок и Комунистичка партија Португала су чланице европарламентарне групе Уједињена европска левица-Нордијска зелена левица (European United Left–Nordic Green Left). Леви блок је сличан грчкој Сиризи или шпанском Подемосу, те се критички односи према капитализму и савременој бирократији која гуши грађанску партиципацију у политичким токовима. Међутим, ваља истаћи да су обе крајње леве партије снажни противници ксенофобије, расизма и национализма (Dennison and Zerka, 2019: 39).

Предизборна истраживања јавног мњења

Истраживачка кућа Аксимиц (Aximage) традиционално спроводи истраживања јавног мњења у Португалу у вези са изборима за Европски парламент. Тако је и пред изборе у мају 2019. године спровела неколико истраживања која су заинтересованима пружила увид у могуће резултате избора. Истраживања су рађена на узорку од око 602 испитаника и прихваћена су као релевантна у складу са истраживачким стандардима (Europe Elects, 2019). У наредним табелама изложићемо нека од њих.

Табела 1. *Истраживање јавног мњења у Португалу од 05.02. до 10.02.2019. године*

Политичка партија	Процент гласова на изборима за Европски парламент 2019. године
Partido Social Democrata	26.2%
Partido Socialista	36.0%
Bloco de Esquerda	9.7%
CDS–Partido Popular	8.6%
Coligação Democrática Unitária	8.8%
Pessoas–Animais–Natureza	1.5%
Aliança	1.9%
Остали	7.3%

Извор: <https://europeelects.eu/european-union/portugal/> (Пристапљено: 23.04.2019.)

Табела 2. Истраживање јавног мњења у Португалу од 09.03. до 13.03. 2019. године

Политичка партија	Процент гласова на изборима за Европски парламент 2019. године
Partido Social Democrata	29.1%
Partido Socialista	34.1%
Bloco de Esquerda	7.6%
CDS–Partido Popular	7.3%
Coligação Democrática Unitária	9.2%
Pessoas–Animais–Natureza	1.9%
Aliança	2.0%
Остали	8.8%

Извор: <https://europeelects.eu/european-union/portugal/> (Приступљено: 23.04.2019.)

Табела 3. Истраживање јавног мњења у Португалу од 30.03. до 01.04.2019. године

Политичка партија	Процент гласова на изборима за Европски парламент 2019. године
Partido Social Democrata	31.1%
Partido Socialista	33.6%
Bloco de Esquerda	8.0%
CDS–Partido Popular	6.8%
Coligação Democrática Unitária	9.4%
Pessoas–Animais–Natureza	1.3%
Aliança	1.3%
Остали	8.5%

Извор: <https://europeelects.eu/european-union/portugal/> (Приступљено: 23.04.2019.)

Као што се може видети из приложених табела, истраживања су показивала да ће две највеће политичке партије у Португалу – Социјалистичка партија и Социјалдемократска партија поново освојити убедљиво највећи број гласова. Истраживања су само потврдила тезу да у политичком животу Португала доминантну улогу имају леви и десни центар - дакле, умерене политичке опције.

Резултати избора и њихове последице

Владајућа Социјалистичка партија остварила је прилично убедљиву победу са 33,4% освојених гласова, односно са 9 од укупно 21 посланика колико Португал даје у Европски парламент. Социјалдемократска партија је освојила 22% гласова, односно 6 посланичких места, што је приближан резултат оном од пре пет година, али уз напомену да су им предизборне анкете обећавале већи успех. Коалиција око Народне партије је добила подршку 6,2% бирача, те

ће дати једног посланика у новом сазиву парламента. Леви блок је освојио 9,8% гласова и имаће два посланика, док је Комунистичка партија Португала добила подршку 6,9% бирача и имаће једног посланика. Највеће изненађење је представљао изборни успех партије под називом Људи-Животиње-Природа (Pessoas-Animais-Natureza) са 5,1% освојених гласова и једним послаником. Треба додати да је чак 68,4% грађана Португала апстинирало на овим изборима (Politico, 2019).

Ови избори су још једном показали да је Португал политички стабилно друштво, са јаким партијама левог и десног центра, али и са крајње левим партијама које имају стабилно бирачко тело (премда далеко мање од умерених опција). Крајње десне партије ни овај пут нису успеле да пређу изборни праг, чиме је Португал остао практично једина земља чланица Европске уније која је успела да „одоли“ таласу „десног популизма“. Такође, може се рећи да су ови избори показали и да Социјалистичка партија оправдано важи за фаворита на предстојећим парламентарним изборима у Португалу.

Закључак

По завршетку овогодишњих избора за Европски парламент можемо извести неколико закључака. Прво, да је у Шпанији дефинитивно дошао крај бипартизму и да се на тамошњој политичкој сцени могу уочити пет релевантних политичких партија. Друго, после неколико деценија шпанска крајња десница је коначно успела да оствари запажен резултат на националном нивоу. Треће, крајње леви Подемос није представљао само „епизоду“ у шпанском политичком животу, већ релативно снажну политичку опцију која има стабилно бирачко тело. Четврто, да је Португал политички стабилно друштво у коме умерене политичке снаге имају највећу подршку бирача. Пето, да је Португал остао практично једина земља у Европској унији у којој крајње десна опција није успела да оствари запажен резултат ни у једном од претходних изборних циклуса. Шесто, да ће и шпанске и португалске политичке партије дати важан допринос у формирању народњачке, односно социјалистичке групе у Европском парламенту.

Литература:

1. Anguera de Sojo, Iva (2019): “Torra abre la batalla en twitter contra Pedro Sánchez por su rechazo a la independencia“, *El Independiente*, 5 de Abril de 2019, <https://www.elindependiente.com/politica/2019/04/05/torra-se-enzarza-sanchez-twitter/>, Pristupljeno: 14.04.2019.
2. “Casado se estrena en el Partido Popular europeo y suma su apoyo para condenar el secesionismo catalán“, *ABC*, 7 de Noviembre de 2018, https://www.abc.es/espana/abc-casado-estrena-partido-popular-europeo-y-suma-apoyo-para-condenar-secesionismo-catalan-201811072046_noticia.html, Pristupljeno: 18.04.2019.

3. Costa Pinto, António and Inácia Rezola, Maria (2007): "Political Catholicism, Crisis of Democracy and Salazar's New State in Portugal", *Totalitarian Movements and Political Religions*, Vol. 8, No. 2, pp. 353–368.
4. Dennison, Susi and Zerka, Pawel (2019): *The 2019 European election: How anti-europeans plan to wreck Europe and what can be done to stop it*, European Council on Foreign Relations, February 2019
5. El País, 2019, <https://resultados.elpais.com/elecciones/2019/europeas-globales/19/>, Pristupljeno: 31.05.2019.
6. "España, ante las elecciones europeas, según el diario 'Político'", *El País*, 5 de Marzo 2019, https://elpais.com/internacional/2019/03/05/actualidad/1551785895_912022.html, Pristupljeno: 14.04.2019.
7. "EU election results country by country", *Político*, 27/5/2019, <https://www.politico.eu/article/eu-election-results-2019-country-by-country/>, Pristupljeno: 01.06.2019.
8. Freire, Andre' and Santana-Pereira, Jose' (2015): "More Second-Order than Ever? The 2014 European Election in Portugal", *South European Society and Politics*, Vol. 20, No. 3, pp. 381–401.
9. Hernández, Enrique and Fraile, Marta (2014): "Spain: The beginning of the end of bipartisan rule?", in: De Sio L., Emanuele V. and Maggini N. (eds), *The European Parliament Elections of 2014*, CISE, Rome
10. "Holgada victoria socialista en las europeas, según las encuestas de Ferraz", *El Confidencial*, 6 de Marzo de 2019, <https://www.elconfidencialdigital.com/articulo/politica/holgada-victoria-socialista-europeas-encuestas-ferraz/20190305190619122621.html>, Pristupljeno: 16.04.2019.
11. Joksimović, Nikola (2016): „Ko su evropski desničari?", *Sputnik*, 25.05.2016,
12. <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/201605251105927820-evropskadesnica-njihovi-portreti/>, Pristupljeno: 13.04.2019.
13. Levante (2019): "PSOE y Podemos abogan por el diálogo en Cataluña", 8 de Abril de 2019,
14. <https://www.levante-emv.com/elecciones/2019/04/08/psoe-abogan-dialogo-cataluna/1859712.html>, Pristupljeno: 17.04.2019.
15. Lucas-Torres, Carmen (2019): "El PSOE ganará las europeas por primera vez en 15 años gracias a la división de la derecha", 14 de Enero de 2019, https://www.lespanol.com/espana/politica/20190114/psoe-ganara-europeas-primera-gracias-division-derecha/368213743_0.html, Pristupljeno: 15.04.2019.
16. Manjón, Pedro (2019): "El PSOE ganaría las elecciones europeas y Vox lograría seis eurodiputados, según un sondeo del Parlamento Europeo", *RTVE*, 18 de Febrero de 2019, <http://www.rtve.es/noticias/20190218/psoe-ganaria-elecciones-europeas-vox-lograria-seis-eurodiputados-segun-sondeo-del-parlamento-europeo/1886021.shtml>, Pristupljeno: 15.04.2019.
17. Manjón, Pedro (2019): "El PSOE amplía su ventaja y Vox sube ante el retroceso del PP, según el sondeo del Parlamento Europeo", *RTVE*, 1 de Marzo de 2019, <http://www.rtve.es/noticias/20190301/psoe-amplia-su-ventaja-vox-sube-ante-retroceso-del-pp-segun-sondeo-del-parlamento-europeo/1892640.shtml>, Pristupljeno: 16.04.2019.
18. Mateus, Jorge e Ramalho, Tiago (2013): "O sistema de Partidos em Portugal", CIES e-WorkingPaper N.º 151/2013, Centro de Investigação e Estudos de Sociologia, Instituto Universitário de Lisboa, pp. 1-20.
19. Meyenberg, Yolanda (2017): "Disputar la democracia. El caso de Podemos en España", *Revista Mexicana de Ciencias Políticas y Sociales*, Nueva Época, Año lxii, núm. 230, pp. 221-242.

20. Moreno Juste, Antonio and Blanco Sío-López, Cristina (2016): "Spain and the European integration process", *CVCE*, pp. 1-13.
21. "Elecciones generales, autonómicas y municipales 2019: Programa electoral", Partido Popular, <https://www.pp.es/sites/default/files/documentos/programa-electoral-elecciones-generales-2019.pdf>, Pristupljeno: 18.04.2019.
22. "Orígenes", Ciudadanos, <https://www.ciudadanos-cs.org/origenes>, Pristupljeno: 18.04.2019.
23. Pellicer, Lluís (2019): "Bruselas advierte del alto riesgo de la deuda de España y otros seis países", *El País*, 4 de Febrero 2019, https://elpais.com/economia/2019/02/03/actualidad/1549210017_425093.html, Pristupljeno: 14.04.2019.
24. Pi, Jaume (2019): "Casi el 80% de los españoles no sabe cuándo son las elecciones europeas", *La Vanguardia*, 1 de Enero de 2019, <https://www.lavanguardia.com/politica/20190105/453928662881/mayoria-espanoles-no-sabe-acierta-cuando-son-elecciones-europeas.html>, Pristupljeno: 15.04.2019.
25. „Portugal“, *Europe Elects*, <https://europeelects.eu/european-union/portugal/>, Pristupljeno: 23.04.2019.
26. Príncipe, Catarina (2018): "The Portuguese Myth", *Jacobin*, 06.09.2018, <https://jacobinmag.com/2018/06/portugal-left-bloc-socialist-party-austerity>, Pristupljeno: 21.04.2019.
27. "Programa electoral PSOE/Elecciones generales 2019", PSOE, <https://www.psoe.es/media-content/2019/04/PSOE-programa-electoral-elecciones-generales-28-de-abril-de-2019.pdf>, Pristupljeno: 18.04.2018.
28. "¿Qué propone Vox en su programa electoral?", *El Confidencial Digital*, 8 de Diciembre de 2018, https://www.elconfidencialdigital.com/articulo/te_lo_aclaro/vox-programa-electoral/20181207135237119110.html, Pristupljeno: 18.04.2019.
29. "Resultados Elecciones Generales 2019", *RTVE*, <http://resultados-elecciones.rtve.es/generales/2019/congreso/>, Pristupljeno: 31.05.2019.
30. Risques Corbella, Manuel (2015): "La dictadura franquista", *Revista Reflexão e Ação*, Santa Cruz do Sul, v.23, n.2, pp.170-197.
31. Romero, Juanma (2019): "Los socialistas europeos hacen suyo el 28-A para medir su fuerza en las urnas en mayo", *El Confidencial*, 24 de Febrero de 2019, https://www.elconfidencial.com/elecciones-generales/2019-02-24/socialistas-europeos-generales-28-abril-fuerza-elecciones-europeas_1843994/, Pristupljeno: 18.04.2019.
32. Sánchez, Ana y Ruiz de Almirón, Víctor (2019): "Pedro Sánchez consume su legislatura fallida y aboca a España a nuevas elecciones", *ABC*, 15.02.2019, https://www.abc.es/espana/abci-sanchez-consuma-legislatura-fallida-y-aboca-espana-nuevas-elecciones-201902132327_noticia.html, Pristupljeno: 14.04.2019.
33. Smith-Spark, Laura (2019): "La migración ilegal a la Unión Europea cae a su nivel más bajo en 5 años, pero aumenta en España", *CNN*, <https://cnnespanol.cnn.com/2019/01/05/migracion-ilegal-union-europea-espana-nivel-bajo-anos-aumenta/>, Pristupljeno: 15.04.2019.
34. Stone, Jon (2019): "European elections: Anti-EU populists set to win enough seats to gain influence and 'paralyse' bloc", *Independent*, 11 February 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/european-elections-2019-eurosceptic-far-right-juncker-foreign-policy-eurozone-a8773531.html>, Pristupljeno: 13.04.2019.
35. Suanzes, Pablo (2019): "El bloque de la investidura de Pedro Sánchez ganaría las europeas", *El Mundo*, 7 de Marzo de 2019,

<https://www.elmundo.es/internacional/2019/03/07/5c8019ddfc6c83460e8b45c3.html>,
Pristupljeno: 16.04.2019.

36. Tavares, Rodrigo (2019): "The lack of public debate in Portugal", *Plataforma*, 28.03.2019, <https://www.plataformamedia.com/en-uk/opinion/columnists/interior/the-lack-of-public-debate-in-portugal-10719303.html>, Pristupljeno: 21.04.2019.
37. Valero-Oteo, Irene (2017): "El Perfil del Votante del Cambio en España: De las Elecciones Europeas a las Generales del 20D". *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 6(2), pp. 107-136.
38. Villacorta, Diego (2019): "Eurobarómetro: La inmigración preocupa más a los europeos y en España incrementa la incertidumbre laboral", *esRadio*, 19 de Marzo 2019, <https://esradio.libertaddigital.com/castilla-y-leon/2019-03-19/eurobarometro-la-inmigracion-preocupa-mas-a-los-europeos-y-en-espana-incrementa-la-incertidumbre-laboral-1276635064/>, Pristupljeno: 15.04.2019.
39. Weise, Zia and de la Baume, Maïa (2019): "Catalan ex-leader Puigdemont denied access to European Parliament", *Politico*, 29.5.2019, <https://www.politico.eu/article/catalonia-carles-puigdemont-denied-access-to-european-parliament/>, Pristupljeno: 31.05.2019.

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT 2019 IN SPAIN AND PORTUGAL

Summary: Recently held elections for the European Parliament are extremely important for the future of the European Union. In this paper, we will analyze these elections in two EU member states - Spain and Portugal. Both countries jointly became members of the European Union in 1986 after a democratic transition that followed the fall of two right-wing dictatorships - Francoist in Spain and Salazar's in Portugal. In recent years, elections for the European Parliament have become a "stepping stone" for far-right political parties, and it is precisely Spain and Portugal that were the only member states of the Union in which such parties failed to achieve a more significant political result. Unlike Portugal, where left and right center parties occupy a dominant political position and where extremeright-wing political parties do not expect significant results in the European Parliament elections, the opposite is taking place in Spain. Not only the far left-wing Podemos re-entered the European Parliament, but also the far right-wing Vox crossed the election census for the first time. Consequently, the aim of this paper is to analyze the most important election topics in the two countries, detect the most important political actors, and to present electoral results and their political consequences. In the research we will use the historical method, the case study method and the comparative method.

Key words: elections, European Parliament, Spain, Portugal, European Union